

Dr. Bárdos Kornél:

MENNER BERNÁT A TATAI ESTER-
HÁZYAK KARNAGYA ÉS ZENESZER-
ZÓJE

Tata Barátainak Köre jubileumi közgyűlése valóban ünneppé tudta emelni ezt a találkozást, mert Tata egészéről szólhattunk. Emlékeztünk a 25 év alatt sok küzdelemben, sok eredményben gazdag, már történelemmé szélesülő jelenről. A népfőiskola 40 éves történetének idézése még jobban ki-tágította a lát a közelmúltba. S most Mennert Bernátra való emlékezéssel me-ritünk a régből, az alapokból, hogy gazdagíthassuk vele a jövőnket. Ugy teszünk, mint a mélyre ásó kertész vagy a szántóföld ekéje: fellazítjuk a földet, azért, hogy táplálója, gazdagítója legyen a manak és a jövőnek.

1975 nyarán a burgenlandi Oberschützenben, régi magyar nevé-
n Felsőlövön nemzetközi zenetudományi kongresszusra voltam hivatalos. A té-
ma a pannóniai tájak, azaz az osztrák-
magyar monarchia területének 18. szá-
zadi főuri zenéje volt. Sok értékes
előadásban idézték, értékelték ezt a
fontos kulturális örökséget. Örömmel
mondhatom most el, hogy egyik legna-
gyobb érdeklődést, kérdéseket, hoz-
zászólásokat éppen a tatai Esterházy-
ak zenéje címen tartott beszámoló-
m

váltotta ki. Amikor pedig magnetofonról idéztem Menner Bernát G dur miséjének Agnus Dei-jét és magyar dalát, - amelyeket majd most is meghallgattunk - egyenesen körülfogtak az olasz, svéd, osztrák, svájci és német kollégák azzal a kérdéssel, hogy miért nem hallhatók ezek a művek lemezen. Jól esett mindezt hallanom, mert megbizonyosodhattam a helyes választásomról. Amikor ugyanis a Tudományos Akadémia terveiben aktuálissá vált a magyar városok és rezidenciák 16-18. századi zenéjének feltárása, és ezzel a fontos munkával megtisztelték, akkor rám bízta a munka sorrendjének eldöntését is. Én pedig Tatát az élre helyeztem, mert úgy éreztem, a levéltárak és könyvtárak mélyén gazdag zenei élet vár feltárára éppen Tatán és Csákvárott. Tatát és Csákvárt nem véletlenül helyeztem egymás mellé! Ismeretes ugyanis, hogy az Esterházyak frankói ága a Csákvárhoz tartozó gesztesi uradalomhoz 1727-ben szerezte meg a tatai birtokot is. Ettől kezdve Tata és Csákvár története szinte teljesen egybefonódik, mert vagy egy tulajdonban, vagy legfeljebb két testvér kezén van a két uradalom. A 19. század első felében - Menner karnagy idejében - 1811-től 1856-ig Esterházy Miklós gróf az ura Tatának is, Csákvárnak is. Így aztán a két kastély zeneélete összetartozik, illetve a tatai zenekar igen sokszor

szerepel az 1820-as években klasszikus stílusban újjáépült csákvári kastélyban is. Ezekben az években a csákvári kastély színházában operák, hangversenyek, szindarabok között sok francia nyelvű darabot is játszottak főleg azért, mert Miklós gróf felesége a francia Roisin grófnő volt. Ő viszont jóbarátnője volt XVI. Lajos francia király lányának, Angouleme hercegnőnek, aki 1834-ben fényes ünnepségek közepette látogatást tett Csákvárott és Tatán. Ennek a kapcsolatnak azonban igen lényeges anyagi következménye is van: Angouleme Bécsbe mentett vagyonának nagy részét Esterházyéknál helyezi el kamatra, de többször ad nagyobb kölcsönöket is nekik. Mindez komoly segítséget jelentett a tatai kastély és az angolkert felújítására - ezt 1831-ben Kazinczy is megcsodálta -, valamint a csákvári kastélynak a földrengés utáni átépítésére.

Menner Bernát karnagyot és zeneszerzőt 1806-ban meghívják Tatára, 20 éves korában. A család-sziléziai származású, de édesapjának ekkor már Pesten volt háza. Amikor most róla emlékezünk, nem tekintjük őt a Liszt - vagy Bartók - féle üstökösnek a magyar zene történetében. De azok közé az értékes muzsikusaink közé számítjuk, akik a monarchia más tartományaiból hozzánk jöttek, letelepedtek, zenekulturát teremtettek, s a reformkor nagy lendületében maguk, családjuk és zenészeik is

együtt izzottak a 48-as évek felé közeledő magyarsággal. Ilyenek voltak ebben az időben Richter Antal Győrött, Kurzweil Ferenc Sopronban, Lick György Pécsen, Ruzitska Ignác Veszprémben, Ruzitska György Kolozsváron, hogy csak néhány nevet említsünk a hosszú sorból!

Menner Tatára való érkezése határvonalat húzott a tatai muzsika történetében. A 18. században ugyanis a gróf, Tata és Tóváros közösen tartotta fenn a zenekart és a kórust. Ettől kezdve viszont Esterházyék egyedül gondoskodnak az együttesről, ahogy a korabeli gazdasági iratokban írják: az uradalmi hangászkarról. A fiatal Menner rögtön szabad kezet nyer a zenekar átszervezésére, létszámának emelésére, hangszeresek vásárlására. Ugyhogy az eddigi 8 zenész státust hamarosan 14-15-re emelheti fel, s olyan életszínvonalat teremt számukra, amely teljesen eléri a korabeli városok, Sopron, Győr, Pest, Pécs székesegyházi zenészeinek, illetve toronyzenészeinek szintjét.

A jól megszervezett zenekar és kórus vasárnap és ünnepnap délelőtt és délután a Fellner Jakab által épített tatai templomban muzsikált, résztvett a tatai és a csákvári kastély koncertjein, kamaraestjein, színházi estjein, a szabadtéri ünnepeken, de lakodalmakon, esküvőkön és a polgárság táncmultságain is ők zenélnek.

A korabeli ujságok hirt adnak egy-egy hangverseny műsoráról is, sőt még komáromi sikeres koncertjükről is tudósítanak.

Menner fáradhatatlan a szervezésben, s a zenekar és a kórus utánpótlásáról is gondoskodni kíván: sikerül rábirnia grófot az uradalmi zeneiskola megalapítására. Sajnos ennek életéről részleteket nem tudunk feltárni, mert az iskola irattára Menner életének végén tűz alkalmával elégett.

Hasonlóképpen részt vállalnak a piaristák gimnáziumának zenei életében is. Az Esterházyak által 1765-ben alapított gimnáziumnak - a mostani gimnázium elődjének - saját kórusa és zenekara volt piarista zenetanárok vezetése alatt. Am Mennerék nagyobb ünnepeken kisegítették a diákok zenekarát, s az 1830-as években részletes adatok igazolják, hogy az internátusban a növendékek hangszeres oktatását is rájuk bizzák.

A zeneiskolai munkájuk mellett magán zenetanítással is foglalkoznak, sőt más tárgyak tanítását is vállalják az együttes tagjai mellékes keresetük nagyobbitására. Eppen ezzel kapcsolatban merül fel nehézségük is: Miklós gróf csákvári származású lévén szívesen tartózkodik a földrengés után gyönyörűen átépített csákvári kastélyban. A zenészek családtagjai viszont Tatán laknak. Sok időt kell tölteniök Csákvárott a gazdag színházi és hangver-

seny programok végett. A helyzet hasonló volt, mint a 18. század második felében a herceg Esterházy un. Fényes Miklós korában. A Joseph Haydn vezette együttes tagjainak is sokat kellett Eszterházában muzsikálni, holott családjuk még Kismartonban élt. Igaz, itt Csákvárott nem tudunk olyan kedves epizódról, Bucsú szimfónia komponálásáról, mint amellyel Haydn finoman tudtul adta gazdájának, hogy muzsikusai már szeretnének hazautazni. Menner nem komponált művet hasonló céllal, nem is találtunk konkrét adatot arról, hogy zenészei családjuktól való távollétük miatt panaszkodnának. Annál több panasz hangzott el, hogy komoly veszteségeik vannak a tatai magántanítványaik tanításával kapcsolatban. Ezek a panaszok hatottak is: többször kapnak pótdíjat, majd pedig éppen a csákvári tartózkodás huzamos volta miatt felemelték a fizetésüket. Mindez természetesen Mennernek is problémája volt, mert az ő családja is Tatán élt, és magántanítványai is voltak ott. Ő egyébként 1808-ban nősült Tatán. Két házasságából 11 gyermeke született. Tehetséges Lajos öccse is tagja volt eleinte a kórusának, de hamarosan Pestre került, majd 1840-es években a Nemzeti Zenede tanára és a Terézvárosi templom karnagya lett. Menner Bernát gyerekei közül négy volt tagja az együttesnek. Sajnos későbbi sorsuk zenei vonatkozásai még nincsenek feltárva. Mindenesetre örülünk annak, hogy

ma a megemlékezés órájában körünkben köszönthetjük Menner Bernát dédunokáját, Menner Ödön nyugdíjas gyógyszerész urat és kedves családját.

Menner karnagyi munkájának intenzitását maga az a tény is igazolja, hogy az 1829-ben készült leltár szerint kottatárunkban már 767 mű szerepelt. A nagy számnál azonban lényegesebb az, hogy a korabeli európai zene szinte hiánytalanul képviselve volt náluk. Ebben bizonyára Menner zenei tájékozottságának, zenei igényességének is nagy szerepe volt. Ám dokumentumok igazolják, hogy a zenét szerető és értő Miklós grófnak is komoly része volt ebben. Követi minőségben ugyanis sokat járt külföldön s állandóan hozott együttesének újabb műveket, sőt cserélt is kottákat újabbakra. A művek száma Menner haláláig, 1846-ig - számításunk szerint - 1000 fölé emelkedett. Az az 1100 mű, amelyeknek tatai származását a régi könyvtári jelzetek alapján sikerült bizonyítanunk és tematikus jegyzékbe foglalnunk, nagyrészt Menner korából származik. Kb. 400 művet őriz belőlük ma a tatai plébánia kottatára. A művek többségét azonban, amely az államosításig a kastély kottatárában volt, az ország különböző helyein találtuk meg, legtöbbit az Országos Széchenyi Könyvtárban ömlesztett anyagként. Hála a markáns, biztos korabeli katalógus jelzéseknek, a Széchenyi Könyvtárban az ország különböző helyeiről ösz-

szebordott anyagból ki tudtuk válogatni a tatai származásuakat és elkészíteni tematikus jegyzéküket. Zenetudományi kutatásunkban a korabeli zenélés rekonstruálása és értékelése szempontjából ugyanis e fennmaradt kottaanyag a legfontosabb bizonyítéka a korabeli zenélés stílusának! Nem hiába, külföldről is ezek után érdeklődnek leginkább a szakemberek. Örülünk annak, hogy bár kalandos ut után, mégiscsak megmaradtak Memnerék zenélésének értékes dokumentumai - ha nem is az egész-, és sikerült az anyag pontos körülhatárolása is tematikus jegyzékünkben. Am ennél még nagyobb örömünk az, hogy e gazdag, színes, a korabeli Európa teljességét magába foglaló anyagban maga Memner is 40 fennmaradt művével igazolja a kor stílusát és saját zeneszerzői értékét is. Jól iskolázott, rutinos, korának zeneszerzői nyelvét jól beszélő, stílusát jól ismerő szerző volt, akinek zenéjét véleményünk szerint Schubert világához érezzük közelinek, azaz a korai romantika nagy nemzetközi nyelvének tudott értelmesen, iskolázottan s a mai hallgatóság számára is élvezhetően szólni. G dur miséjét a budavári Mátyás templom kórusa ujitotta fel Tardy László vezetésével. Azóta is műsorán tartja, nagy sikerrel. A külföldi és hazai szakemberek és a közönség is szívébe zárta és szívesen hallgatja a művet. Reméljük hamarosan lemezfelvétele is elkészül! E műnek Agnus Dei-

jét hallgatjuk meg magnóról a Mátyás templom kórusának 1975-ös első betanulása szerint Tardy László vezetésével. Ez is s a magyar dala felvétele, melyet Tardy Lászlóné énekel, majd pedig a tatai zeneiskola tanárainak és növendékeinek koncertje igazolja számunkra Tata Baráti Körének helyes ítéletét, azt tudniillik, hogy kötelességének érezte Menner Bernát egykori lakását, az un. Cink-házat emléktáblával megjelölni. Nagyon örülünk e nemes gesztusnak azért is, mert a tatai zene fénykorának megbecsülése lelkiismereti kötelességünk, de örülünk annak is, hogy Tata méltó régi híréhez: mert csak az érdemes saját korának értékelésére, aki multjának értékeit is megbecsüli! Márpedig Mennerék zenekulturája Tata szellemi épületének, multjának egyik sziklakemény fundamentuma. Ezt érezzük kutatásaink végén, de ezt bizonyítja azóta az Akadémiai Kiadónál megjelent monográfia külföldi és hazai elismerése és értékelése is. Így ha Mennernek sirját már nem is találtuk meg, a most felavatásra kerülő emléktábla és Menner zenéjét idéző muzsika figyelmesse Tatát gazdagságának nagyságára és az örökség megőrzésére és továbbfejlesztésére!

/Elhangzott a Tata Barátainak Köre 1979. május 20-án tartott közgyűlésén./

Az érdeklődők figyelmét felhívjuk Bár-
dos Kornél: A tatai Esterházyak zenéje
1727-1846. című könyvére, mely az Aka-
démiai Kiadónál jelent meg 1978-ban.